

רן יגיל

נקישות ורמזי אור*

יאנובה, יאנובה שבליטא, שם רחוק כל-כך. מה זוכרים כבר משם? אחד נפח, אחד נגר, אחד חוטב עצים. נקישוה. אחד בלעגולע ואחד דוברן ואחד דייג, כן דייג. הו מעיינות מים רבים ועצים עבותים. שמש על-פני בתים ידועי חיי נהר ואור גדול על מים. משחק-הריצוד של קרני השמש. מה אתה זוכר משם? מוח מעוך שכמותך. נער אחד כותב חיבור. נקישוה: "עייירתי החביבה חבויה בין ההרים, כשהיא משתרעת על מצעה הירוק." שמוק מי שכתב את זה, נאיבי. בכמה נוף יכול להיזון אדם. לילה. כוכב בא בחלון מנצנץ. רמז אור. לא כלום. רק רמז אור. "משקרים אלי גניה הנאוים וכרי הדשא שמסביב, ומבטי מתדבק לויליה השוקטת, השוטפת לה בנחת בין חופיה היפים." רק מי שלא כתב דבר מעולם יכול לכתוב כך. אחר-כך באה לאט-לאט ההסתכסכות וההסתבכות. מי זוחל בפניה בלבוש של כמורה. גלימה? או אולי כובע רבוע של בוגרי האוניברסיטה. סטיפנדיה. תלמיד מצטיין. בבית-הספר עילוי, אבל בחיים כושל, כושל. כל תגר בשוק הכרמל יכול לו, משא ומתן עם החיים, מי כאן נטוע והיכן? לילה. הך נפח לאבא חנות לכלי ברזל. אמידות. הבן לא בירדים ישתמש בתוך העולם, אלא בראש. ויש ראש בלי עין הרע, אָ קופ פון אַ מיניסטער. הך בברזל בעודו חם. נקישוה נקישוה. הך, אריה: אח עורך-דין, אח אליעזר: חלוץ בארץ-נחשי-אבות, אחות חנה ליבה: מורה עם דיפלומה, ואיזה הפתעה יכין לנו נוח שלנו? לאן מוח זה יבריק במחשבותיו? להיכן? על הוויליה השמשית מנצנץ בתוך דוכרה כמשה הקטן בתיבה. נוח בתיבה. זה נוח שטרן. ישוט על הוויליה לניו-יורק ולקנדה. שם מדברים בשפה שאינה מוכרת ליהודים. כוכב מנצנץ. רמז אור. אבל קודם להיטלטל קצת כאן. הך פטיש בכלי ברזל העולם יוצא למלחמה. קודם לזוסלי ומשם לבוברויסק ומשם למינסק הלבנה. אני קוראת רוב הלילה ונוסעת דרומה בחורף; ונוח נוסע מערבה בחורף, אבל מי את גברת? מי את? אני לאה גולדברג הגברת הצעירה מקובנה; את גליונות חוברת "מולדת" פתחת ברעד לנגד עיניי. קראת מהר מהר. הגיע זמן. מהרו נא כבר זמן. השורות האלה נתקעות בראש, לעזאזל! הכפילה אישי הנברשות שבעת קנים בן, מחזרת אור אל השולחן, בעוד הבהוב יהלומיה עלה מולו, רמז אור! רמז אור! לקרוא הרבה, ללמוד ולהפיק.

הארוארד — כמה רחוק, עולם אחר, מגן? מישהו קורא, נקישוה! קול אדם, נקישוה! הוא עושה ביד תנועות מלמטלמעלמלמטלמעלה, להוציא לפועל, מי זה? זה המשגיח מקצה המסדרון הלילי מכריז על סגירת בית הספרים. הרי הכול אחרת, תחת פסלו של וולטר בהארוארד. האורות, האורות בתקרה השקערורית כבים, זה רמז. נסגרת הספרייה. החבל תחת לכר. כבים אחד אחד בידו-האמונה של המשגיח גם האורות

בית-חול-ירוח, בתים, 1960 — לילה. כמה דירות שכורות יכול לעבור אדם, נראה שהרבה, הרבה. הנחתי את החבל שחתכתי בחטף והגנבתי בחשאי, מתחת לכר, צמה כלואה או נחש. כמה נופים יכול אדם לראות בחייו ומה נשאר מזה? מתי זה מפסיק להעשיר ומתחיל להעיק על הנפש? נקישוה. הו ליטא, ארץ של נהרות רחבים, אני טובע במים רבים הקצף-השצף. הנה רמז אור, למה כל זה מכוון? ומזווית החדר זוחל דבר-מה מתעבד ומקבל צורה. מוטב להיצמד אל הקיר, נקישוה. ריח של עובש או פטרייה עולה מן הקיר. מי שם את המיטה ליד הקיר? אולי היא צריכה להיות במרכז החדר? אולי? מישהו שם במתכוון את המיטה ליד הקיר. לילה. רוצה. מצוות חזון ובא אישור מרמז אור. לא לישון. פסים כהים פוקדים את תקרת החדר, נחים להם לרגע ונוסעים הלאה. לאן? לפני שנים אני זוכר בינות לעלווה חיך אלי אותו תפוח-זהב. הא הפרדס, ארץ ישראל, וליטא, ארץ של אגם שוטף, וכאן הלחות והחום באים לענות את הנפש. מה ימים מה חופים מה אי גרניט אל-פני סירתי, וקיכלי-היער הקורא מערפל בתי. של מי השורות הללו? מניין צצו עכשיו במוח שלי? מניין זה בא? נקישוה ומייד אחריה רמז אור. לשלוש נקישות לקום מן המיטה. להתכונן. שלושה רמזי אור לעשות מעשה. החבל הוא ידיד. ידיד הוא החבל. גם כִּי-אלך בגיא צלמוות לא-אירא רע כִּי-אתה עמדי; גם כִּי-אלך בגיא צלמוות לא-אירא רע כִּי-אתה עמדי. חבלים נפלולי-בנעמיים, אף נחלת-שפרה עלי: שיוויתי אדוני לנגדי תמיד כי מימיני בל-אמוט, לכן שמח לבי ויגל כבודי אף-בשרי ישכון לבטח: תהילים. זה תהילים. שברי פסוקים. חלק אני זוכר עכשיו. הכדורים שהם נתנו לי לא הקהו את החדות. בפסוק חבל במשמעות חלק, במשמעות נחלה, ולא חבל קלוע, חבל שלי. הידיים רועדות מן הכדורים, אבל לולאה עוד יכולות ללפף. המוח אינו רופס. מה הייתה השורה הזאת על הקיכלי ומי לעזאזל כתב אותה? לעזאזל. תרגילי זיכרון. ומי זוחל לו שם מן הפינה כדמות מבורדסת אחוזת מגל? לא — בחליפה כהה וראש סגלגל. מי זה, נוחליה מייך קינד? אמא עומדת כמו עץ בשלכת, עץ שטן גדול. מי זוחל לו מן הפינה בגולת יהודים-זאבים אני נמצא. מוקף נחשים ופתנים, עקרב ועכביש. אדם צריך סוס נוחליה. למה לו סוס בארץ ישראל, כדי להגיע לקצה אלנבי, מאמע'לה? אדם צריך סוס כדי לברוח ליערות. אין כאן יערות מאמע, רק פרדסים ופרדסים וגם זה זמני. גלות צהובה אמא. זה שכתב על משחק השחמט? השם עומד על קצה הלשון. אז בואי ונלך אני ואת, כשערב על שמיים כבר פשט...

* מתוך "מדינת ישראל נגד נוח שטרן"

נוח שטרן

האוהל, מתרגם לעת מצוא במוסד ביאליק, מורה בבית הספר למסחר, "גאולה". הקיצור: כולבוניק. כמו אותם כלים שמניחים בצבא או בקיבוץ בחדרי האוכל, הכול נכנס פנימה ואחרי-כך נזרק. נצל כישורים כפי יכולתך בארץ צנע זו אשר בחרת. סבול! הטה שכם! המנהל ב"גאולה" מתלונן כי המורה נוח שטרן לבוש ברישול, זיפי, כלומר אינו מגולח למשעי, בחינות בתנ"ך הוא נותן זרות ומזרות, אסוציאטיביות משהו, שכל לא יבינם, ובספרות מלמד מיני משוררים עדכניים שאיש לא שמע שמעם, משפט אינו מתחבר למשפט, החוצה, החוצה, הלאה מכאן. לא רוצים — לא צריך. אהיה אפוא מו"ל גדול על אדמת המולדת, בעל הוצאה. ספרים דבר כבוד הם. נערמים זה על גבי זה בדירה. נקישה, מדף, נקישה, מדף, איש לא מתעניין פה בארץ-ציייה בארץ-שממה, מה זאת שירה? שורה לא מתחברת לשורה, כתב מי? כתב מי? אוי לעזאזל, לאלף שדים ורוחות, זה יבוא,

הכול בגלל הכדורים האלה ומכות החשמל. חייל עברי קום ועמוד בגאון. ליעקב אורלנד היקר שלום וברכה. מערכת "החיל", עיתון יומי של חיילים עבריים השייך לבריגדה, החליטה להוציא קובץ של ספרות-חיילים, שמטרתו לשקף את הביטוי הספרותי של המתנדב העברי בכל ענפי השירות ובכל תקופת ההתנדבות. ובכן, בא אני להזכירך, כי גם אתה בחיילים היית. אנא, בחר משיריך את הדברים הנראים לך ביותר כמתאימים לקובץ זה והמציאים לי בהקדם. אני סקרן מאוד מה מעשיך כעת, מה אתה כותב, והיכן אתה יושב? הזדרז נא וענה לשטרן הרחוק מציון. אל תשכח ידידי כי כולנו חיילים על-פני העולם הזה, חיילים בקסרקטינים הגדולים במדים או בלבוש אזרחי. ישנים בערים גדולות כמו צבא מנמנס. אל תחסוך מאיתנו משהו משלך. ואם אין באמתחתך משהו ראוי ומתאים, אנא, שב וכתוב. הטה כתפך כחייל אמיתי, הטה שכם אלינו. קובץ זה עשוי להיות זר לחייל העברי. אני זוכר אותם את כולם את אלה שהיו ואינם, ואת אלה שפרשו ואת אלה שעדיין שם, ואת אלה שעוד יהיו. זכורים לי גדרות של תיל, אש של עם בעיניים: חפרים, פיאונרים, ליגיונרים וגם צברים כמובן, רעם התותחים, בניינים אטומים וכבדים, הנוף של איטליה, מקלע עקשן, רימון, טנק על קרני תותחיו, "החוצה כלבים גרמנים, כי באים יהודים!" התזכור? חיים ברוד, יעקב שולגסר שנפל, התזכור את השירים המפורסמים, הפזמונים שפוזמו בפי כל לוחם? למען כל אלה ולמען כל החיילים שלנו, אל תחסוך מאיתנו את פרי עטך יעקב, שב וכתוב, שב אל השולחן וכתוב!

על מה יכתוב משורר במולדת? נקישה. על מה? המשורר נוח שטרן שגר ברחוב על שם הגיבור בר-כוכבא, בית מספר 55 בעיר תל-אביב. זכורה הדירה. עזובה בכול. לכלוך בכל פינה ומקק. יכתוב

הקבועים על כל שולחן ושולחן. והיושב בפניה רואה רק שם, בהארוארד, במרחק, האולם ארוך, ליד מדפו של המשגיח, אור, רמו אור, והאור נופל על קבוצת צעירים, צעירים-ותיקים השואלים ספר לקריאת-אחר-צות. הצעירים עומדים בתור לשאול, והאור נופל על פניהם מקרן-זווית. צללים. וולטר מחייך, מבטו החד חורג מהאופל אל האור, לעג. למי הוא לועג? פנים של חיוך קפוא וחד שלא יירגע ולא ייתן מנוח, ומן העבר השני, קצה המסדרון, שלפני שניות אחדות עמד שם המשגיח, אני מוכן להישבע שהיה זה המשגיח שקרב וכיבה את האור בשולחנות הסדורים של הספרייה, צעות שתי עיניים, אלף עיניים, שחורות, דולקות, טראגיות, כולן של יוג'ין אוניל, חבל, חבל הצלה. שלג בקנדה והברידות גדולה. קרלי. קר. צרלי, קרלי, מרלי, את השמיכה יש למשוך מעל הראש, גם אם תיחנק, משוך את השמיכה הדוקרת אל מעל הראש, חת-שתיים-שלוש, משוך!

לא אתרחץ, יהושע, לא אתגלה, לא אתפטר. אנשים לא יהיו עוד. בקרמיקה הייתי צריך לעסוק, ידידי ברוידס, בקרמיקה. את הידיים על האובניים וקדימה ליצור צורה, עגלגלות שכזו, נעימות המגע של היד בחומר, לוטפת-לוטפת הזרוע עד הקיבורת, מים נספגים בכף היד, נטפים-נטפים, כמו אצל מרדכי טמקין. גוף חימר חמוק נשי ליצור. בקרמיקה, רק בקרמיקה, ולא בכתיבת שירים — רגש ארוך שנתקע בחושים תחת להסתגן דרכם. המעצורים, העכבות, השחרור. נקישה! ספרים הם הדבר הכבוד ביותר בעולם. נערמים הם לאלפים ולרכבות בדירות ונזנחים, כשמסתלק האיש. הכול יש להשליך אל התהום, מה ימים, מה חופים, מלל מלל תרדוף. שבר ובדידות בערים גדולות, נמלים פתוחים אל הים ומדליה על הצוואר. שנה שלמה בניו-יורק הגדולה באוניברסיטת קולומביה. שבר ובדידות. נקישה! הו אמא כעץ שטני, נקישה! ביקשו לקנות אותי. המשפחה ביקשה לקנות אותי. תלות כספית, סמוך על שולחנם של אחרים בארץ ניכר, אין גרוע מזה. הדוד היה כועס. אצל נוח אין סדר בחדר, כיסא הפוך, שיירי משקה ובגדים בפניה. כמה נעים החבל למגע, החספוס הקשה הזה כמו הצמה של אמא, להיתלות, להיתלות עליו; להתנדנד, דוקר, החבל דוקר, כמו השמיכה. אחת שתיים שלוש — קדימה מעל הראש. מי מתחבא כאן? ולאן יפליג מכאן? לארץ ישראל, ארץ נחש צפע ושפיפון, אנשים קשים ונכלוליים. בהתחדש עם, נחשפת ונגלית ערייתו. רמו אור. נדידה מתמדת, רמו אור. תמיד לנודד.

ימלא נא הציוני הצעיר, איש ספרות כמדומני, שאלון לאגודת הסופרים, אם ברצונו להתקבל כחבר בקריית-ספר, נולד? כתב? פרסום ראשון? מקצוע? מקצוע? מקצוע? שאלה קשה וטובה: כתב, עיתונאי ב"דבר", מרצה בשיעורי המדע של בית-העם, יועץ ספרותי בתיאטרון

גד יעקבי

נחמה זמנית

לְבָרַח לְאֶז, שְׁאַלְתִּי
לְבָרַח מִכָּאן, אֲמַרְתִּי
זֶה הַכֹּל וְלֹא פְחֹת.
אִי אֶפְשֶׁר יוֹתֵר, גַּם אִם
שָׁם לֹא טוֹב יוֹתֵר, אוֹלֵי
וְגַם אִם כָּאן יֵהִי, אוֹלֵי
טוֹב יוֹתֵר פְּעַם, אוֹלֵי
אוֹ כְּאֵלֶּי, אֶתֶּה יוֹדֵעַ,
כְּמוֹ שֶׁעָכְשׁוּ מְדַבְּרִים.

זֶה קֶשֶׁה, אֲמַרְתִּי,
לְגַלֵּשׁ מֵהַמְּלִים הַרְכוּת
וְצִלְלֵי וְתֵה הַנְּעִימָה שֶׁל הַמוֹסִיקָה,
אֶל מֵהוּמָה גּוֹעֵשֶׁת וְזֹעֶת גּוֹפּוֹת
לְלֹא הַפּוֹגָה שֶׁל גֶּשֶׁם אוֹ רוּחַ
אוֹ לְטוֹף וּמִבְּטַ מִבֵּין
שָׁם עַל הַחוֹל בְּחוּף.

לֹא אֲמַרְתִּי יוֹתֵר וְרַק הַתְּבוֹנֵנִתִּי
עַל קֶצֶפֶס הַלְּכָן שֶׁל הַגְּלִים
מֵעֵבֶר לְרִצְיָה הַמְּתַפֹּרֵר כְּנִחְמָה זְמִנִּית.
מֵאֲזוּ לֹא שְׁאַלְתִּי וְרַק עֵינַי נָעוּ
מִפְּעַם לְפְעַם כְּעֵבֶר עוֹבֵר,
אֲבָל כָּבֵד לֹא נִחְשָׁב בֵּינֵינוּ.

אפוא על מאורעות תרצ"ו, על ספרד בלהבות, על תחנת אוטובוס, על הזוועה הנאצית, על תפוחי-הזהב שבארץ, על ההעפלה, יכתוב! ממעלה רחוב בר-כוכבא יסתער חייל עברי להתקפה חזיתית. נקישה. אנו תוקפים את גבנון ההר. זוהי מלחמת העברים. לנגד עינינו נחשף לו המוות באירופה. את כתבי מנדלי נציל מתהום הנשייה האירופית, מן המעשנה, ישר ל"בית ביאליק", ישכבו שם עכשיו כאבן שאין לה הופכין, מסלול חיים טוב ועניין רב לנו בו, רמו אור. ינדוד לו שטרן המלומד על פני ארץ קשה זו. ארץ שאהב כל-כך. ינדוד, יגור בירושלים המעטירה, ילמד בנען שבארץ כנען היסטוריה ושירת העולם. המורה? מה היה המשפט האחרון לא הספקנו לכתוב, לא מבינים המורה! המורה! המורה! נקישה. נקישה. נקישה. דברים מוזרים אומר המורה. בהפסקות פורש לפינה נידחת מסתגר בתוך עצמו ומדבר אל עצמו, מדיין. התלמידים שולחים אצבע נלעגת, דור עיקש ופתלתול, חיוך אבגורים, פני עיטים בעמק, כמו למשל הפנים של וולטר בהארוארד, קיבוץ נען, או גבעת-שרה. עכשיו כבר אין שירים. נקודה. נקישה נקישה נקישה! אני מועבר מכאן, יהושע, נקישה נקישה נקישה. הצריף הצהוב והמנורה המיטלטלת מחוט דק כנחש, מטילה צל מתארך של שתי גוויות על הקיר הסרוח שלא טרחו לסיידו. ריח של שתן עולה באפי. יכול להיות שהשתנתי על עצמי? לא, הכול כאן יבש. משוך, משוך את השמיכה אל מעל לראש. שישים ואט צהבהב, רגליים פשוקות וגו שכולו תשוקה. איש גוהר על אשה. הוא נמוך, מכנסי עבודה כחולים משתלשלים מטה ואברו זקור נע בתוכה פנימה. היא נזעקת באור הנורה היחידה המיטלטלת מטמעלמטמעלמטמעלה, להוציא לפועל! נייר טואלט ביד, קדימה צעד. מורשת ומולדת לך מחכות והן אחד, האחד. אני חייב לשירותים. אולי אקרא לאח המטפל, מי זה שם העומד בפניה, פנים לא ברורות, צוואר מוטה לפנים, ראש כרות? נקישה-נקישה-נקישה. אמרתי לשפיר ששאל. אין שירים. חלקם עפו לעמק, קרע-הכתבים, עיטים בעמק, גבעת-שרה הארורה; וחלקם מצויים במזוודות שאותן הפקדתי בתחנה לשמירת חפצים, אבל היכן? אולי בריסל? מי זוכר בכלל, והקבלות אבדו לי. השירים, השירים, מי שאל אליהם, בר-יוסף או שפיר, שמא אברהם ברודיס? ברודיס סרוק-השיער מימין לשמאל, ההלוואה הידועה. חיסכון וחישוב. שמור לימים רעים כי יבואו, אוי אבא שמרל אוי אמא עץ-עץ-עץ, אוי אבא, אילן-אילן-אילן, זה צומח, זה חי בתוכי. הכרורים האלה ומכות החשמל. נקישה. נקישה נקישה. שנטה שנטה שנטה, שווה – השלווה אשר נרצה מבינתנו. זה מה שאומר הרעם. איזה רעם נוח? נקישה נקישה נקישה. הלילה. חדרי האחד כן, זה המואר – מעבר מזה, והאור, הנה האור הרחוק – בקצה התבל – מעבר משם. וחיש בינם חולפות, בחושך, בדממה – לא נדע איפה – הנה ושמה, בהרות, הנה הן הבהרות, אני רואה אותן, בהרות של קרונות-אדם בלי-קול. וזה כל הלילה. זה הכול. זה הכול? נקישה נקישה נקישה רמז-אור, נקישה נקישה נקישה רמז-אור. נקישה-נקישה נקישה ובה אישור מרמזאור-רמזאור. נקישה... חדרי טבול באור יקרות, פסים נוסעים על תקרת החדר לאורכה ולרוחבה, הסר שמיכה, חבל, חבל לרפואה.